

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

**У ПРОСТОРУ
ЛИНГВИСТИЧКЕ
СЛАВИСТИКЕ**

Зборник научних радова

Поводом 65 година живота академика Предрага Пипера

Уредници:

Људмила Поповић
Дојчил Војводић
Мотоки Номаћи

Београд, 2015

СТАНА С. РИСТИЋ
 Институт за српски језик САНУ
 Београд

ЗАМЕНИЦЕ *НЕКО* И *НЕШТО*

(лексичкосемантичке и граматичке карактеристике)*

У раду су на лексикографском материјалу из Речника САНУ представљене лексичкосемантичке и граматичке карактеристике неодређених именичких заменица *неко* и *нешто* са становишта лексичке негације и улоге префикса *не-* у реализацији њихових значења и функција.

Кључне речи: неодређене именичке заменице *неко* и *нешто*, лексичка негација, улога префикса *не-*, лексичкосемантичке карактеристике, граматичке карактеристике, српски језик

1. Увод

1.0. У раду ће бити представљене лексичкосемантичке и граматичке карактеристике неодређених именичких заменица *неко* и *нешто*, с циљем да се утврди утицај префикса *не-* на реализацију њихових значења и функција, а самим тим и да се представи феномен лексичке негације у домену заменичких речи.¹ Има се у виду модификаторска функција префикса

* Рад је настао у оквиру пројекта 178009: *Лингвистичка истраживања савременог српског књижевног језика и израда Речника српскохрватског књижевног и народног језика САНУ*, који у целини финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

¹ Модификаторска функција префикса *не-* у нашем ранијем истраживању представљена је као феномен лексичке негације на примеру негираних именица и показано је да је лексичка негација карактеристична за савремени српски језик у свим фазама његовог развоја, као и синтаксичка негација, при чему је утврђен однос између лексичке и синтаксичке негације (Ристић 2009: 157–180). Заменице с префиксом *не-* Клајн сврстава у сложене заменице чији је први део незамењивог порекла а други обавезно нека заменица, при чему већина њих има значење неодређености различитог степена (Клајн 2002: 129–132). По овом аутору овакав начин образовања, који обухвата и „сложенице” са елементима *и-* и *ни-*, подсећа на префиксацију, јер се њиме образују симетричне парадигме, типа: *неко*, *нешто*, *некакав* и др.; *ико*, *ишта*, *икакав* и др.; *нико*, *ништа*, *никакав* и др., али се разликују по томе што у префиксалним твореницама префикс „долази испред основе с пуним лексичким садржајем” и само

не-, чија су правила спојивости и слагања односно његова сфера деловања, као феномени лексичке негације, најбоље предствљени веома бројним негираним твореницама и примерима њихове употребе у Речнику САНУ. На основу општег увида у овај материјал утврђено је да се функција модификације префикса *не-* заснива на следећим значењима: одрицање (негирање), значење негативне оцене, изузимање (искључивање) и умањивање (ублажавање) садржаја исказа (Ристић 2009: 158).

1.1. Код негираних именичких заменица *неко* и *нешто* у модификаторској функцији префикса *не-* реализују се сва наведена значења осим негирања, одрицања, и то тако што овај префикс укида или актуелизује значења или значењске компоненте основних заменица *ко* и *што* (*шта*), или пак уводи нове значењске компоненте, што је веома важно да се има у виду при успостављању организације микросистема именичких заменица у српском језику.

1.2. На општем плану система заменичких речи² већ је утврђено да по „вертикалној” класификацији заменица *неко* припада микросистему („малом систему”) основне заменице *ко*,³ а *нешто* микросистему заменице *што*. Унутар микросистема именичке заменице разврставају се према критеријуму неодређености и одричности, заснованом на негацији, чији је примарни експонент на формалном плану префикс *не-* односно његова варијанта *ни-*.⁴ Значење неодређености на морфолошком плану прецизира се или продубљује творбеним средствима (исп. Шведова 1998: 13–14), (нпр. у српском *понеко*, *понешто*, *понекад*, *ико*, *шта*, *икада*, *икако*; *било ко*, *било шта*, *ко год*, *шта год* и др.), а на лексичкосемантичком плану синтаксичко-семантичком деривацијом, која се на основу лексичко-семантичке и/или синтаксичке спојивости у лексикографији представља у виду полисемне структуре заменичких лексема.

модификује значење основе, док се елементи *и-*, *ни-* и *не-* „могу сматрати главним носиоцем значења, или су у најмању руку равноправни са заменицом у другом делу” (Клајн 2002: 130).

² О различитим ставовима према заменицама као лексичко-граматичко систему в.: (Piper 1983: 14–15), а о природи заменичких речи уопште в.: (Piper 1983: 14–42).

³ Према Н. Шведовој смисао заменице *ко* у систему смислова заузима централно место. Она укључује и граматичке облике глагола кроз синтаксичке категорије субјекта и објекта, а у многим случајевима и улоге предиката и квалификатора, као и семантичку структуру исказа (Шведова 1998: 36).

⁴ Оваква рашчлањеност, разврставање првостепених смислова у систему заменица „по хоризонталу”, према Шведовој, демонстрира реално постојеће степене и структуру човековог сазнања: „знам” (одређене заменице) – „знам непотпуно или не до краја, нисам уверен у свом знању” (неодређене заменице) – „не знам и зато одричем, негирам” (одричне заменице) (Шведова 1998: 7).

1.3. У анализи полисемне структуре заменице *неко* и *нешто*, представљене у Речнику САНУ, утврђено је да поједине семантичке реализације, семеме ових заменичких лексема имају синонине у творбеним јединицама из морфолошког микросистема, на основу чега ће се указивати на повезаност лексичкосемантичког и морфолошког заменичког микросистема.

1.4. У примарним значењима заменица *неко* и *нешто* функција модификације префикса *не-* реализује се у актуелизацији значења неодређености, које је садржано у упитним именичким заменицама *ко* и *што* (*шта*), као и у укидању њиховог упитног значења.⁵ Речнички чланци ових заменица у Речнику САНУ показују да префикс *не-* код заменице *неко* знатно редукује семантички потенцијал и граматичке функције у односу на заменицу *ко* у њеној основи, док код заменице *нешто* знатно утиче на промену семантичког потенцијала и граматичких функција у односу на заменицу *што* у њеној основи (в. *шта/што* у РМС). У случају заменице *нешто* префикс *не-* у домену лексичке негације утиче не само на промену заменичких функција него и на реализацију незаменичких функција: прилошких и партикулских, као и на укидање везничке функције заменице *што*.⁶ Реализација незаменичких функција на творбеном и лексикографском плану отвара питања у вези са конверзијом и са одређивањем лексемског статуса заменичких конверзива, питања на која ћемо се у раду само успут осврнути. При томе имамо у виду

⁵ Значење неодређености упитних заменица истакнуто је у *Нормативној граматици*, према којој је свако питање усмерено на сазнавање нечег непознатог или нечег само делимично познатог (Piper, Клајн 2014: 109), в. и: (Piper 1983: 38). За одређивање и свеобухватно представљање лексичког значења неодређених именичких заменица веома је важно имати у виду повезаност значења неодређености са лицима (говорно лице и саговорник), што представља један од критеријума на основу којег се класификују упитне и неодређене заменице односно на основу којег се утврђује степен њихове неодређености (исп. нап. 9 и 12). Тако је у литератури већ утврђено да упитне заменице, као заменице неодређене референцијалности, исказују ближу неодређеност, непознатост говорном лицу, док неодређене заменице, као нереференцијалне заменице, исказују општу неодређеност, која се најчешће реализује као непознатост говорном лицу а ређе и саговорнику (исп. Пипер, Клајн 2014: 113; Пипер 1983: 38).

⁶ Када је у питању речнички материјал у истраживању заменица уопште, па и неодређених заменица *неко* и *нешто*, имамо у виду у литератури већ истицану чињеницу, да је семантичка структура заменица специфична јер је заснована на њиховој примарној функцији „означавања” а не „именовања”. Ова функција се, по Н. Шведовој, веома опрезно односи према семантичким иновацијама, али се такве иновације ипак дешавају. Оне се у речницима издвајају као посебна значења, зато ћемо и ми своје истраживање заменица *неко* и *нешто* спровести анализом њихових значења, издвојених у Речнику САНУ, при чему су нека од њих, како то истиче и Шведова, издвојена на основу дефинисања контекста њихове употребе (Шведова 1998: 46–47).

да заменице представљају посебну класу са ограниченим инвентаром јединица и да своје граматичке функције реализују на граници других врста речи: именица, придева, прилога, партикула, везника, бројева, предикатива, као и то да по својим функцијама превазилазе границе граматичких врста речи (исп. Шведова 1998: 7).⁷

2. Лексеме *неко* и *нешто* као заменице

2.1. Главни део рада биће посвећен заменици *нешто* и њеним прилошким и партикулским конверзивима, док ће се промене значења код заменице *неко* дати са становишта промене значења основне заменице *што/шта* коју уноси префикс *не-* у процесу лексичке негације.

У примарним значењима једне и друге заменице, као што је већ речено, префикс *не-* укида основно, примарно упитно значење заменице *ко* и *што/шта*, а актуелизује њихово неодређено значење, које се реализује као значење неиздиференциране, опште неодређености.

2.2.1. Тако је заменица **неко** у Речнику САНУ дефинисана општом граматичком дефиницијом *неодређена именичка заменица за лице*, а њено примарно значење дефинисано је на следећи начин: **неко 1. а. неизвесно ко, неидентификована особа: било ко, ма ко.**

Уз основно значење опште, неиздиференциране неодређености, навођењем синонима *било ко, ма ко* у дефиницији, неосновано је представљено и значење дистрибутивне неодређености високог степена, које је требало издвојити у посебно значење као код заменице *нешто* (в. **нешто 2** и т. 2.3.6), а које је реализовано и издвојено и код основне заменице **ко 3а** (в. Речник САНУ). Наведене разлике у значењу неодређености потврђују и примери. Значење опште неодређености реализује се без синтаксичког ограничења, што је потврђено примерима⁸:

⁷ О лексикографским проблемима и о одсуству системности у представљању заменичких речи (заменица и заменичких прилога), а посебно неодређених заменичких речи, као и о предлозима за њихову системску лексикографску обраду в.: (Осенова 2000: 297–303).

⁸ Сви примери за заменице *нешто* и *неко* преузети су из Речника САНУ и наводе без података о примарним изворима, за које се у Речнику користе установљене скраћенице, па би такво скраћено навођење извора у контексту рада било нетранспарентно а самим тим и непотребно. Неки примери су скраћивани или на други начин прилагођавани потребама анализе, што је назначено одговарајућим техничким поступцима.

- (1) *Неко* лупа на вратима.
- (2) Осврне ли се она случајно ... ја се одмах окренем у страну, као тобоже изгледам *некога*.
- (3) Зачуо је слаб глас ... који је показивао да под снегом има *некога* живог.

Значење дистрибутивне неодређености високог степена реализује се пак у модалним исказима,⁹ као у примерима:

- (4) Велике Силе даће *некоме* мандат да уведе реформе у Босни и Херцеговини.
- (5) Ако је *њетко* луд, ти му не буди друг.
- (6) Написаће *неко* и повише балада, *неко* ће их компоновати.
- (7) Ако би *нетко* од укућана бабичиних боловао од какве кужне болести, бабици се забрањује пракса.
- (8) Да јој је *неко* рекао ... да се то спустила завеса над свршеним чином њене среће, она би се насмејала.

2.2.2. У значењу **неко 2.** у *корелацији са истом заменицом служи разврставању: један ... други ... трећи итд.* неодређеност дистрибутивног типа реализује се у пресупозицији исказа док се у пропозицији исказа у одређеној ситуацији актуелизује редослед референата ове заменице, што је уводи у синонимијски ред бројевних речи које се употребљавају у именичкој функцији у набрајању, почев од првог референта, означеног са „један”, а затим и референата који следе, а што потврђују примери:

- (9) *Неко* двори, *неко* вино служи.
- (10) *Неко* даје цекин, *неко* два.

⁹ Наведено значење неодређености и код заменице *неко* и код заменице *нешто* има своје творбене еквиваленте у заменицама и заменичким изразима *ико*, *икоји*, *ишта*, *било ко*, *било шта*, *ма ко*, *ма шта* и др. и оно се реализује у одређеним синтаксичком условима. О синтаксичко-семантичким и прагматичким условима употребе и варирању значења заменичких израза типа *било ко* / *било шта* у исказима са обавезним негативним и/или модалним операторима в.: (Станојевић, Ашић: 2006: 301–319). Изрази овог типа реализују компоненту дистрибутивности са смислом 'није важно који од елемената датог скупа', како истичу наведени аутори (нав. дело: 301) а значење неодређености спецификују тако што исказују максималну неодређеност и рашчлањеност (нав. дело: 302–303).

(11) *Неко* не вјерује, *неко* се руга, а *неко* прича.

(12) *Њекому* мати, а *њекому* маћеха.

2.3. Међутим, заменица *нешто* као неодређена именичка заменица, на лексичком плану својом полисемном структуром и дисперзијом значења и функција испољава више карактеристике лексема из општег лексичког слоја него карактеристике заменица које функционишу углавном у затвореним системима граматичких значења. Тако су њене функције у Речнику представљене у четири блока: у служби именице, у служби придева, у служби прилога и у служби речца, партикула, при чему значење и употребе заменице *нешто* у блоку придевске функције, указују на њену прилошку а не придевску употребу, што ће бити додатно аргументовано (в. **нешто 4** и т. 3.1).

2.3.1. У Речнику САНУ њено основно граматичко значење дефинисано је на следећи начин: **нешто** *неодређена именичка заменица (најчешће за ствари)*, али су као примарна представљена њена бројна значења у служби именице, па тако: **нешто 1.** *у служби именице означава нешто 1. а. неодређен, непознат предмет, неидентификовано биће*, при чему реализује значење опште неодређености, најчешће у позицији два првостепена предикатска актанта, субјекта или објекта,¹⁰ као у примерима:

(13) Ал' из цркве *нешто* проговара.

(14) Ђура и Спасоје дељају некако дрво и граде *нешта*.

(15) Оне кобне ноћи *нешто* се нашло, те покупило све, што се дало.

2.3.2. Значење опште неодређености реализовано је и у **нешто 1. б.** *неодређен, непознат разлог, узрок, повод*, у коме се ова заменица употребљава

¹⁰ И заменица *што* (*шта*), осим основног примарног значења упитности, према РМС, реализује значење неодређености овог типа у истом контекстуалном окружењу, а јавља се и у позицији даљег објекта у инструменталу (*бринути се чиме*). О употреби упитних именичких заменица *ко* и *што* у неодређеном значењу в. у *Нормативној граматици* Пипера и Клајна, с тим што ови аутори истичу да је таква њихова употреба карактеристичнија за старији књижевни језик него данашњи, и то у упитним или погодбеним реченицама. Међутим, наводе се и примери такве употребе и данас из разговорног језика, и истиче се да је оваква, синонимична употреба неодређених и упитних заменица нарочито евидентна у граматицима и речницима при означавању рекције глагола или придева (Пипер, Клајн 2014: 115).

у каузалној ситуацији¹¹ у форми генитива са предлозима *с/са*, *од* и узрочним прилозима: *због* и *ради* у служби предлога, као у примерима:

(16) *С нечега* другога обузме њега права туга.

(17) Жена *због нечега* стрчи низа стубе.

(18) Сретни Краљевић никада ... не помишља, да би плакао *ради нечега*.

(19) Очи јој [старици] *од нешта* дођоше бијеле.

2.3.2. У значењу **нешто 1. в.** *само мало, понешто, не много (података, чињеница и сл.)* смисао неодређености прецизира се додатним смислом релативно мале количине, квантитета дистрибутивног типа, у условима наведеног лексичко-семантичког ограничења заменичког референта. У творбено-морфолошком микросистему ово значење се исказује дистрибутивном именичком заменицом *понешто*, која је уз остале синониме употребљена у дефиницији, чиме је у Речнику успостављена повезаност лексичкосемантичког и творбено-морфолошког плана именичких заменица, која се додатно може потврдити у примерима:

(20) И од једнога и од другога могло је *нешто* (= понешто) бити истина.

(21) *Нешто* (= понешто) о нези болесника (пр. из поднаслова).

(22) Читао сам *нешто* (= понешто) о томе у једном страном листу.

2.3.3. У значењу **нешто 1. г.** (уз неку одредбу или допуњу) *неодређеност, непознатост онога што се одредбом или допуњом казује, уопште оно (појаву, појам) што је неодређено, мање познато, теже за прецизније одређивање и др., одн. оно што се при првом помену најуопштеније, без директног именованја, саопштава*, уз назначено ограничење синтаксичке спојивости, префикс *не-* у зменицу *нешто* уноси компоненту „непрепознатљиве неодређености“ односно значење високог степена неодређености,¹² које се реализује у случају непрототипичности заменичког референта који је и самом субјекту говора непрепознатљив, чудан, тако да га је

¹¹ Значење узрока и циља реализује и заменица *што (шта)* али као упитна заменица, у упитним реченицама и у облику номинатива (в. *што* у РМС).

¹² О степену неодређености као могућем критеријуму за класификацију неодређених заменичких речи в.: (Пипер 1988: 101, као и нап. 4).

тешко именовати.¹³ Искази са оваквом употребом заменице *нешто* садрже имплицитну негацију, што ће бити показано на примерима:

- (23) Сад је Мурањ сасвим *нешто друго* (= није оно што је био).
- (24) Прсте провлачи кроз своје плаве власи ... мислећи при томе *на нешто девето* (= о чему до сада није мислио / што нема везе са садашњом ситуацијом и сл.).
- (25) То велико, *тајанствено нешта* ... му је знало жећи мозак као ватра (= а не зна шта ...).
- (26) Смиљка је за рана уобразила да је рођена за „*нешто више*” (= а сама не зна шта је то).
- (27) Активни батаљонски официри сматрали су га за *нешто ниже од себе* (= није важно за колико ниже и сл.).

Неодређеност садржаја пропозиције и имплицитна синтаксичка негација, исказана заменицом *нешто*, маркирана је и стилским ефектима са смислом недоумице, збуњености самог субјекта говора, што показују спојеви из примера: *бити нешто сасвим друго / нешто девето / нешто више / нешто ниже / тајанствено нешто*, а што и код адресата побуђује радозналост, али и недоумицу у вези са онтолошким статусом односно са фактивношћу исказаних садржаја. То је ефекат сличан ономе који се постиже употребом неких негираних именица у загонетању и сличним формама из народног фолклора.¹⁴ Тако, наведено и анализирано значење заменице

¹³ Оваква индивидуализација смисла, коју као улогу преузимају заменице у неким контекстима, реализује се и у сегменту неодређености (Шведова 1998: 38), при чему значење „непрепознатљиве неодређености”, издвојено као **нешто 1г**, нема свог творбеног еквивалента у заменичком микросистему, чији се значењски потенцијал проширује на лексичко-семантичком плану под утицајем лексичке негације. На основу лексичке негације и улоге префикса *не-* може се успоставити еквивалентност са неким именичким префиксалима на нивоу општијег смисла који се граничи са нефактивношћу, што на грамагичком плану представља случај у коме се лексичка негација приближава синтаксичкој, а творбена улога префикса *не-* синтаксичкој улози партикуле *не*.

¹⁴ Имамо у виду фрагмент из народне приче В. Чајкановића, наведен као пример у Речнику САНУ за одреднице: *невила, недете и несито*: „Кад је [Вујан] био даље од куће ... зачуо с лијеве стране: „О вило, невило!“ А она ће ... прва: „Пошаљи ми сито несито по дјетету недјетету!“, на коме је показано укидање разлика између лексичке и синтаксичке негације, јер је у наведеном примеру лексичком негацијом исказана нефактивност пропозиционог садржаја текста/дискурса. Загонетност епске формуле заснована је на игри речи, а нефактивност њеног садржаја, задавања задатка који се не може испунити, исказана је наведеним негираним именицама а не негираним предикатима, в.: (Ристић 2009: 167 као и друге примере: 166–169).

нешто представља случај у коме се на плану пропозиције исказа укидају границе између лексичке и синтаксичке негације, односно разлике у функционисању префикса *не-* и партикуле *не*, који модификују пропозитивни садржај јединица када се оне нађу у сфери њиховог деловања.

Неодређеност наведеног типа на комуникативном плану се реализује као говорна стратегија маскирања, камуфлирања правог садржаја, што, као и код негираних именица типа *невила*, *недете*, *несито*, *немука*, *нејад* и др., такође представља својеврсну игру имена и значења, а што се јавља и као семантичко-творбени потенцијал префикса *не-* и у споју са именичком заменицом. Експресивни ефекат загонетања у случају употребе заменице **нешто 1г**, остварен је на творбеном и синтаксичком плану, на творбеном у споју префикса *не-* са заменицом *што*, а на синтаксичком употребом заменице *нешто* у контекстуалним условима наведеним у дефиницији. Значење неодређености високог степена, исказано заменицом *нешто* у наведеним примерима, засновано је на непрототипичности њеног референта (исп. Ристић 2009: 167–173).

2.3.4. У значењу, издвојеном као **нешто 1. д. свакакве, обично ружне, недолучне, непристојне ствари**, префикс *не-* уводи компоненту са негативним значењем у смислу исказаном дефиницијом, што потврђује пример:

(28) Не знам је ли истина што свијет говори: да ће твоја Милка у Сарајево да се лијечи. Кажу: радила *нешто*, па се струнила.

Негативни смисао префикса *не-* реализује се у пропозицији исказа, чиме се компонента неодређености заменице *нешто* потискује у пресупозитивни део њеног значења. Међутим, значење неодређености из пресупозиције, омогућава употребу заменице *нешто* као стилско средство еуфемизације, прикривања негативног садржаја, при чему се подразумева ситуација у којој и субјекат говора и адресат знају о кавом се садржају ради.¹⁵ На комуникативном плану, таквом употребом заменице *нешто* реализује се стратегија маскирања, камуфлирања праве намере говорника, а то је да се саговорнику наруга, да га изложи порузи, подсмеху, иронији и сл.

¹⁵ У лексикографском представљању неодређених заменичких речи врло је битно утврдити ком учеснику ситуације је нешто неодређено, непознато: говорнику или саговорнику. О прагматичким елементима овог типа и важности њиховог представљања у лексикографској обради в.: (Осенова: 2000: 299), а о критеријалној вредности ових елемената у класификацији неодређених заменичких речи в.: (Пипер 1988: 101, као и нап. 4).

2.3.5. Слично негативно значење издвојено је као **нешто 1. ђ.** *измишљене, нетачне приче, ружне, увредљиве речи*, које се реализује у условима лексичке ограничености предиката на глаголе говорења: *рећи, казати*, као у примерима типа:

(29) Може, знаш, неко *нешта* рећи.

(30) Рећи ће неко *нешта*.

Овако контекстуално дефинисано и издвојено значење у Речнику САНУ указује на чињеницу да је лексичка негација и улога префикса *не-* у овом случају двострука и да се реализује на плану пропозиције исказа. Префикс *не-* уводи компоненту са негативним значењем, а као партикула *не* и компоненту негирања истинитости, фактивности пропозиције. Оваквом улогом префикс *не-* ограничава употребу заменице *нешто* у модалним исказима, а њено значење дистрибутивне неодређености високог степена потискује у пресупозицију. Зато ово значење није ни препознато ни евидентирано у дефиницији Речника САНУ, којом је дефинисан контекст употребе ове заменице ограничен само на глаголе говорења. Међутим, ако се заменица *нешто* употреби у контекстима са лексичком неограниченошћу предиката и у модалним исказима (као у наведеним примерима), префикс *не-* у процесу лексичке негације уводи значење дистрибутивне неодређености високог степена, као и код заменице **неко 1. а.** (в. т. 2.2.1), које се исказује творбеним синонимима, заменицама и заменичким изразима типа *било шта, ма шта, штогод*.

2.3.6. Управо је у Речнику такво значење препознато, дефинисано наведеним синонимима и издвојено као **нешто 2.** *било шта, ма шта, штогод*,¹⁶ а потврђено следећим примерима:

(31) Ипак се треба одлучити *на нешто!*

(32) Владари имају *нешто* међу собом.

(33) Осјети, да ... *нешто* „шкрипи” код противничког пара.

Само пример (31) потврђује наведено значење, што показује и употреба модалног глагола *требати*, а могао је бити употребљен било који модални оператор, који уз негацију представља синтаксичко ограничење за

¹⁶ Значење дистрибутивне неодређености реализује и основна заменица *што* (*шта*) (в. РМС).

реализацију наведеног значења (в. нап. 9). Друга два примера у потврдном облику и без модалног оператора илуструју основно значење ове заменице, представљено као **нешто 1. а**. Међутим, уколико би се и у њима испунили назначени синтаксички услови, употреба модалних оператора и негација, заменица *нешто* би реализовала значење високог степена неодређености и дистрибутивности, као у претпостављеним примерима:

(32а) Владари су морали имати *нешто* (= било шта) међу собом. / Владари нису имали *нешто* (= било шта) међу собом.

(33а) Сумњам да је осетио да *нешто* (= било шта) шкрипи код противничког пара. / Није осетио да *нешто* (= било шта) шкрипи код противничког пара.

2.3.7. Слично значење високог степена неодређености представљено је као **нешто 3**. (појачано са „много”, „пуно”) *много шта*, *штошта*, које се реализује у назначеним везаним колокацијама и са компонентом кумулативности, а потврђено је примером:

(34) Ти си прошао света, видео си *много нешто*.

И ово значење, реализовано у полисемној структури заменице *нешто*, има своје синониме у творбеним јединицама морфолошког микросистема именичких заменица, и они су наведени у дефиницији. То је заменички израз *много шта* и сложеница *штошта*.

Оба разматрана значења, заснована на квантитативним компонентама, указују на могуће градирање односно прецизирање значења неодређености (в. т. 2.4), које се у наведеним случајевима реализује у одређеним синтаксичко-семантичким условима.

2.3.8. Супротно од значења којим се доводи у питање фактивност садржаја исказа, под утицајем компоненте супротстављености из творбеног потенцијала префикса *не-*, реализује се егзистенцијално значење, издвојено као **нешто 1. е**. *оно што постоји*, *оно што јесте* (*насупротив ономе што не постоји*, *што није*). У ситуацији опонирања садржаја супротне онтолошке вредности и употребом одричне заменице *ништа* и заменице *нешто* у опозицији, укида се значење неодређености заменице *нешто* и актуелизује се њено одређено значење референције на предмете или бића, на оно што постоји, из чега проистиче њено егзистенцијално значење, као у примерима:

(35) Бесконечно, безмерно јесте *ништа*; да би нешто било *нешто*, мора бити коначно, ограничено, одмерено.

(36) Бол је хвалисаво *Ништа*, које постаје *Нешто* онда кад га препознамо.

У примеру (35) употребљена је заменица *нешто* у основном неодређеном и у егзистенцијалном значењу, која је у примеру маркирана курзивом. Исто, егзистенцијално значење реализује се и у ситуацији опонирања садржаја различите онтолошке вредности, као и у опозицији неодређене заменице *ишта*, заменице високог степена неодређености, и заменице *нешто*, што потврђује пример:

(37) Из' *ишта* се *нешто* зачињало.

У свим случајевима егзистенцијално значење заменице *нешто* реализује се у пропозицији исказа, уз синтаксички услов опозиције, засноване на компоненти супротстављености префикса *не-*.

2.4. У процесу лексичке негације префикс *не-* у споју са именичким заменицама реализује градационе компоненте из свог творбеног потенцијала, којима се умањује или повећава вредност садржаја заменичког референта у односу на норму, чиме се диференцира значење неодређености, а заменице *неко* и *нешто* се уводе у градациони, скаларни комплекс квантитативних јединица.

2.5. Тако у значењу представљеном као **неко 1. б. значајна, угледна особа, уопште онај који се истиче својом вредношћу, важношћу и сл.**, префикс *не-* активира градациону компоненту којом се увећава вредност заменичког референта преко границе норме, чиме се издваја заменички референт, што потврђују примери:

(38) *Нетко* бјеше Страхинићу Бане, | Бјеше Бане у маленој Бањској, | У маленој Бањској крај Косова.

(39) И Тартиф као да ... хоће да му каже ... зашто да ти имаш препуне сандуке богатства и велелепну кућу ... и да си зато *неко* у друштву, а да ја то немам и нисам.

(40) Сад је одједном и Јока схватила да је и она „*неко и нешта*”.

(41) За Видоја је он господар, *неко*, личност умешнија, способнија.

(42) И у критици као и у свему што је писао био је Матош „*неко*”.

2.5.1. Овим значењем завршава се речнички чланак заменице *неко* у Речнику САНУ. Сва друга значења и употребе основне заменице *ко* (односно, упитно-узвично, опште, допусно) укидају се употребом лексичке негације, тако да заменице *неко* има знатно редуковану полисемну структуру, али, као и заменица *ко*, по својој функцији остаје у кругу заменичких речи (в. *ко* у Речнику САНУ).

2.6. Иста, градациона модификација значења неодређености реализује се и код заменице *нешто* (в. пр. 40 напоредне употребе заменица *неко* и *нешто*), издвојена као **нешто 1. ж.** *уопште оно што има неку посебну вредност, значај, значење, важност, смисао и др.*, у коме се актуелизује значење квантитативне компоненте високе вредности, уведене префиксом *не-*, као у примерима:

(42) Нушка скочи...Дохвати тепсију и поче да игра. Никад то нећу заборавити. То беше *нешто*!

(43) Већ [је] био свој човек, имао *нешто*, стекао.

(44) Ја ћу вама дати лепу провизију, ако од тога буде *нешто*.

(45) Петар Петровић ... је из ничега дошао до *нечега*.

(46) Раније није имао ништа, а затим, и то је ваљда *нешто* ... настојатељ и игуманов заменик.

(47) Ту има *нечега* за мене (*нечега* = оно што је мени посебно важно, значајно).

3. Лексема *нешто* као заменички прилог

3.1. Скаларном комплексу квантитативних јединица припада и значење издвојено као **нешто 4.** *експр. (у прид. служби уз им. у генитиву, са значењем намерног умањивања вредности предмета или бића) који наизглед нема велике вредности, који наизглед није најквалитетнији, посебно добар и сл., неизгледан, некакав, погрешно означено и дефинисано као нова придевска функција, а у питању је прилошка функција ове заменице. Наиме, није се имала у виду употреба заменице *нешто* у партитивном генитиву, у синтаксичкој позицији која је карактеристична за квантитативне заменичке прилоге, типа *мало, много*, него је у обзир узета одредбена употреба уз именицу, која је карактеристич-*

на за придеве. Међутим, прилошка функција заменице *нешто* заснована је на градационој компоненти префикса *не-* који у споју са овом заменицом, као и са параметарским придевима и прилозима, релативизује садржај у смислу умањивања вредности, што на плану значења неодређености одговара смислу 'невелике (омање, помање) вредности'. Ово значење се на плану заменичког микросистема исказује еквивалентним придевским заменицама *некакакв* (која је употребљена у дефиницији као синоним) па и *никакав*, у њиховим секундарним значењима, што је могло лексикографа додатно завести у погрешном одређивању функције овако употребљене лексеме *нешто*. Међутим, заменички конверзив, прилог *нешто* напушта парадигму неодређених заменица, али по критеријуму неодређености и „хоризонталној класификацији” остаје у парадигми неодређених заменичких речи, којој припадају и придевске заменице *некакав* и *никакав*, па у том смислу може бити оправдана еквивалентност ових јединица успостављена у Речнику САНУ и у мојој анализи.

Међутим, смисао 'недовољно добар/подесан' који исказује прилог **нешто 4.** има различите реализације у зависности од именица које одређује. Тако, у споју заменице *нешто* са деминутивним именицама реализује се додатна компонента са смислом 'наизглед' (недовољно добар/подесан), чиме се неутрализује компонента недовољности, па се од стране субјеката исказа ситуација перципира као задовољавајућа у погледу остварене вредности онога што се прилогом одређује:

(48) Начини *нешто* шанчића од прошћа.

(49) Има и *нешто* ћебенцета.

У споју са недеминутивним именицама прилог *нешто* реализује додатну компоненту са смислом 'тобоже' (недовољно добар/подесан), која уместо негативне оцене уводи афирмативну у смисли 'сасвим, потпуно' добар/подесан). На плану комуникације реализује се говорна стратегија камуфлирања, прикривања праве вредности а на стилском плану ефекат ироније, као у примеру из народне песме:

(50) А кад, море, ти од збиље бијеш, | И ја имам *нешто* буздована, | Да те куцнем три четири пута

или, пак, занемаривање, афирмативе реалне вредности у одређеној ситуацији и стилска неутрализација, као у примерима:

(51) За рогом му *нешто* сабље било.

(52) Тргох с рамена *нешто* двоцијевке.

У примерима из разговорног језика заменица *нешто* у споју са именицама са обележјем + хумано реализује негативну оцену у смислу 'неваљао, лош, ружан' и сл. којом се постиже стилски ефекат подсмевања, ругања:

(53) Дошао ... *Нешто* Американца пун прстенѐ и колајнѐ.

(54) Само имам оно *нешто* крезубе бабетине.

Осим назначеног граматичког ограничења, у дефиницији су истакнуте и наведене прагматичке компоненте значења у виду субјективне оцене о вредности онога што је исказано именицом, а стилски ефекти овакве употребе маркирани су квалификатором експр.(есивно).

3.2. Прилошко, одредбено значење намерног или тобожњег умањења вредности онога што именица означава семеме **нешто 4** супротно је од значења које реализују заменичке семеме **неко 2** и **нешто 1ж** у именичкој функцији, којима се истиче посебна, велика вредност, значај заменичког референта, тако да се на плану лексичке негације и семантичке улоге префикса *не-*, као и на плану полисемне структуре заменице *нешто*, може истаћи и појава енантиосемије.

Већ је истакнуто да лексичка негација с префиксом *не-* у дефинисаним условима уводи заменице *неко* и *нешто* у антонимијски комплекс скаларних јединица, па се истакнута енантиосемија може објаснити варирањем вредности актуелизованог својства на градационој скали субјективне, прагматичке квантификације. Код прилошког значења заменице *нешто* то је умањивање вредности на скали испод границе норме, док код именичких значења заменица *неко* и *нешто* то је повећавање вредности преко границе норме. И у једном и у другом случају лексеме *неко* и *нешто* задржавају значење неодређености, јер се њима не исказује тачка досезања вредности него се релативизује квантитет актуелизоване вредности. Овакво вредновање је условљено прагматским и функционалностилским – субјективним факторима, који су у вези са тачком гледишта самог субјекта говора, говорника.¹⁷

¹⁷ Међу прагматским факторима најважнији су следећи: произвољност у избору тачке одмеравања, субјективност у избору тачке гледишта, потчињеност исказа правилима учтивости, избегавање категоричности, присуство емоционалних, експресивних и оцењивачких конотација (в. Ристић 2009: 154). У основи свега је психолошка потреба за ублажавањем или појачавањем садржаја.

У разматраним случајевима, као и у случајевима негираних параметарских придева и прилога, утврђене вредности у домену норме употребом префикса *не-* преносе се на градациону скалу са циљем субјективне оцене применене ситуацији, чиме се вредности актуелизоване на скали „растежу”, а на плану исказа реализују се одговарајући функционалностилски ефекти.¹⁸

3.3. Заменица *нешто*, као и заменица *што*, реализује функцију прилога, и углавном све типове прилошких значења (количине, начина, узрока, допусности и др.), с тим што се нека од наведених прилошких значења код лексеме *што* реализују у функцији везника, која је конверзијом изведена из њене прилошке функције и значења (в. *што* у РМС).

Прилошка функција у Речнику САНУ издвојена је и назначена као **нешто 5.** у *прил. служби*, а префикс *не-* у свим прилошким значењима, као и у претходном (в. т. 3.1), модификује значење неодређености уносећи квантитативну компоненту умањивања актуелизованих вредности на градационој скали у смислу ’не много’, модификација која је заснована на концепту степена¹⁹. Тако заменички прилог *нешто* са свим семантичким реализацијама функционише у скаларном комплексу градационих јединица, слично другим негираним параметарским прилозима, што му даје статус конверзива, а самим тим и самостални лексемски статус одредничке речи, која подразумева лексикографску обраду у посебном речничком чланку.

3.4. Прилошко значење издвојено као **нешто 5. а.** у *извесној, мањој мери, мало, унеколико, донекле, помало*, указује на мањи степен, мању количину онога што означава управна реч (глагол, придев и именица) у спојевима, као у примерима:

(55) Кад се *нешто* освијести, узе проматрати Зоркино... лице.

(56) Друг ... бавио се *нешто* књижевношћу.

(57) Кућа поп-Ћирина била је *нешто* сиромашнија.

¹⁸ „Растезање” значења на градационој скали чини једну од важних тенденција у употреби језика, која је с једне стране условљена тежњом говорника за тачношћу, прецизношћу у одмеравању неког својства, а с друге стране његовом субјективном оценом, што га удаљава од прецизности у избору оријентационих, фиксних тачака на скали (исп. Ристић 2009: 135). Више о односу параметарских придева у антонимијском низу и њиховом функционисању на градационој скали в.: (Ристић 2009: 131–155).

¹⁹ О прилозима синонимијског реда *немного* у руском језику, који су засновани на концепту степена, в.: (Апресян 2003: 212–218).

- (58) Он испружи ... свој дебео и *нешто* неспретан језик.
- (59) Посадили ... липу ... на једно *нешто* узнесено мјесто.
- (60) Од свих тежња ништа не остаде више | До *нешто* туге и стихова мало.
- (61) Било је *нешто* истине у свим говоркањима.

Исто значење умањивања исказује се и споју са прилозима, што је у Речнику непотребно издвојено у посебно значење, као **нешто 5. ж.** за *неко краће време*, и потврђено примером:

- (62) *Нешто* мало раније изашла је била његова збирка приповедака,

у коме је дефинисан контекст употребе уз прилог за време, чије је квантитативно значење већ умањено и релативизовано како компаративом прилога *раније* тако и прилогом *мало*. Употребом заменичког прилога *нешто* осим значења неодређености појачава се значење умањености и релативизација квантитативне компоненте времена.²⁰

3.5. У прилошком значењу издвојеном као **нешто 5. б.** у *дистрибутивном значењу*, са *понављањем*: *мало ... мало, једним делом ... другим делом*, префикс *не-* у значење неодређености, исто као и код именичке заменице **неко 2** (в. т. 2.2.2), уводи квантитативну компоненту дистрибутивности партиципног типа,²¹ која се реализује у условима поновљене употребе заменичког прилога, као у примерима:

- (63) Кости [су] састављене *нешто* од животне материје, а *нешто* од креча.

²⁰ Употреба заменичког прилога *нешто* уз придеве и прилоге представља аналитички начин исказивања умањене количине, степена својства исказаног придевом односно прилогом, што се на творбеном плану исказује префиксалима са префиксима *о-*, *по-* и *не-* (нпр. *пораније*, *посиромашнији*, *омањи*, *немали*, *невелик* и др.), а на морфолошком плану апсолутним, лексикализованим компаративом (нпр. Стигао је *раније*, Купио је *мањи* сладолед, Воли *слађу* кафу и сл.). У лексикографији се практикује оваква употреба заменичког прилога *нешто* за типско дефинисање префиксала наведеног типа са основама у компаративу, нпр. *пораније* „нешто раније”, *помањи* „нешто мањи” и сл.

²¹ Слично значење и функцију реализује и заменица *што*, али је то у РМС издвојено као **што 8** и представљено на следећи начин: „(што ... што) *дисјунктивни* [*везник*] или ... или, било ... било; *нешто* ... *нешто*, *делом* ... *делом*”, под римским бројем три, под којим је представљена везничка функција ове лексеме. У дефиницији је као синоним наведена поновљена лексема *нешто*. Сличност дистрибутивног значења и прилошке функције потврђују и примери наведени у РМС, а не потврђују дисјунктивно значење и везничку функцију, како је у дефиницији неосновано/погрешно назначено (в. заменицу *што* у РМС).

- (64) Гимназију је учио *нешто* у Крагујевцу, *нешто* у Шапцу, а *нешто* у Београду.
- (65) *Нешто* старост, *нешто* назеб, и Мирјана паде у постељу.
- (66) *Нешто* поради сваке сигурности, а *нешто* и из таштине ... упутила се ... госпођи Лукрецији.
- (67) *Нешто* под утицајем хришћанске религије, *нешто* утицајем промена у појмовима и схватању о моралу ... овај се обичај почео постепено избацити из употребе.

3.6. Значење количине у смислу 'не много' реализује се у споју са именицама у облику генитива. Тако значење **нешто 5. в.** у *мањој, невеликој, незнатној количини*, истиче малу, незнатну количину небројивих, градивних именица, као у примерима:

(68) Ваља додати у хладну воду ... *нешто* стипсе.

(69) Донесу *нешто* барута.

(70) Замолио [ме] да му посудим *нешто* брашна,

а значење **нешто 5. г.** у *мањем броју, неколико*, реализује се као одредба уз бројиве именице, као у примерима:

(71) Наши ... људи ... возе *нешто* живежа.

(72) Послаше са оближње станице на колима *нешто* госпде.

(73) На спроводу ... *нешто* књижевника, новинара и уметника.

(74) Живела је ту ... са оно *нешто* гроша, што јој остаде иза мужевље-ве смрти.

(75) У њиховом одреду било је тада ... и *нешто* сељака.

Прилошко значење партитивног типа издвојено је као **нешто 5. д.** *мањи део, један део (нечега)*, као у примерима:

(76) Могосмо видети *нешто* лица, што је из мараме вирило.

(77) Илија оста код куће да прерови *нешто* ограде, што беше посрнула.

Значење **нешто 5. ђ.** *око, приближно, отприлике*, као прилог одређује приближну вредност бројевних именичких синтагми, као у примерима:

(78) Биће *нешто* сто кућа ... нијесам их бројио.

(79) Кад су видјели Јована ... било је *нешто* преко шест сати.

(80) Подно села... тече у *нешто* 100 m дубокој јарузи ... ријека.

3.6. Начинско значење реализује се као **нешто 5. е. на неки начин, не- како**, као у примерима:

(81) А попадија ... куда ће него к мени. А и своји смо *нешто*.

(82) Крупна средовечна жена ... издалека је *нешто* својта оном што је сахрањен.

(83) У том часу опази Ана ... да он *нешто* сувише гласно говори с опатом.

3.7. Неодређена каузалност издваја се као прилошко значење **нешто 5. з. због неодређеног, непознатог, нејасног разлога, узрока**, као у примерима:

(84) Чу ли мене, моја јетрвице! | *Нешто* ме је забољела глава.

(85) Сад ми *нешто* наспело да ти пишем.

(86) *Нешто* је захладило.

(87) *Нешто* мајете главом, подмигујете се.

(88) Увек се тужила да јој *нешто* није добро.

(89) Владика се *нешто* растужи на поласку.

3.8. Као што је показано, лексема *нешто* у прилошкој функцији реализује скоро све типове прилошких значења, али лексичка негација са смислом неодређености укида могућност њене даље конверзије у везнике и отвара њен семантички потенцијал према модалности, а с тим у вези и творбени потенцијал конверзивног типа према партикулама.

3.9. Иако не излазе из круга заменичких речи, прилошку функцију заменице *нешто* односно заменички прилог *нешто*, како је већ истакнуто (в. т. 3.3), требало би издвојити у посебан речнички чланак и представити га као посебну одредницу, као конверзив, на следећи начин: *нешто* „неодређени заменички прилог ...”, и у оквиру посебног речничког чланка представити сва реализованим значења.

4. Лексема *нешто* као партикула

4.1. Партикулска функција²² и значења лексеме *нешто* издвојена су и сегментирана у тачки **нешто б.** у *служби модалне речце*, при чему је у општој дефиницији наглашена њена модална функција.²³ Таква употреба у значењу **нешто б. а.** разг. *када се износи нека претпоставка: на пример, рецимо, узмимо*, ограничена на разговорни језик, било у управном или неуправном говору, представља типичан пример партикуле у функцији метатекстуалног оператора, којим се карактеризује говорни поступак и исказује став говорника према фактивности пропозиције,²⁴ као у примерима типа:

(90) Да ја сад *нешто* цркнем, што би ти са мном радио?

(91) Да је Бог дао повише оваких што их зрно не бије, па да *нешто* јурнемо међу Турке.

(92) И да јој ... покаже како је воли ... узме мене, њеног рођака ... као да сам ја, *нешто*, она.

(93) Да ти сад *нешто* затегнеш, па да заиштеш вишу плаћу, даће ти је.

(94) Кад би се, *нешто*, наједанпут обуставила свеколика нега воћа у некој земљи, све би се оно претворило ... у трновите дивљаке.

(95) Кад би се *нешто* десило чудо и кад би одједном аге престале бити аге, а кметови постали господари на својој земљи.

4.2. У осталим значењима овом модалном партикулом исказују се различити ставови говорника према садржају исказа, и то значење **нешто б. б.**

²² У речничком чланку лексеме *што* у РМС није реализована партикулска функција, док је код варијанте *шта* партикулска функција издвојена и представљена на следећи начин: **шта III.** „(узвична речца) за изражавање изненађења, супротстављања и сл.“, са примерима: *Шта, ти спаваш? обратио се Златковић изненађен к њему; Нећу ја да побегнем! Шта, да ми кажу у селу да сам кукавица;* а затим под **IV** „као поштапалица у говору: *јел(те), зар не?*“

²³ О категоријалном значењу модалности партикула којим се исказује однос говорника према садржају исказа или однос говорника према адресату, као и о њиховој функцији модификације на плану исказа/дискурса в.: (Ристић 2009: 40–41), а више о њиховој функцији метатекстуалних оператора односно семантичког повезивања (кохезије) текста/дискурса в.: (Исто: 39–48).

²⁴ О партикулама овог типа в.: (Ристић 2009: 93–107), а о њиховој сличности с глаголским операторима говорног поступка, која је истакнута и у дефиницији синонимом *рецимо*, в.: (Исто: 109–129).

за истицање става који се у реченици износи 1) *управо, баш*, којим се исказује веродостојност, буквално, дословно значење садржаја пропозиције у смислу 'онако како је казано, речено (и никако другачије)', значење и функција које лексему *нешто* сврставају у парадигму метатекстуалних оператора говорног поступка, заједно са партикулама типа: *буквално, дословно, (на) просто*, в.: (Ристић 2009: 93–107). То потврђује пример:

(96) Вечерас *нешто* мислим ... онако прегладнео ... кад ћу да загризем у неку врућу проју;

или става 2) *којим случајем, само*, као у примеру:

(97) Преда мном се виђаше бела кућица ... Да сте је *нешто* видели ... окренули бисте леђа сјајним палатама,

чија је модалност и оптативни однос према фактивности пропозиције појачан употребом потенцијала, што на стилском плану даје ефекат експресивности.

4.3. Став мање уверености, несигурности у фактивност пропозиције исказа, реализован је у значењу **нешто б. в.** *чини се, изгледа*, у коме се реализују додатни прагматски и когнитивни садржаји у смислу разумевања, саосећања са саговорником (пример 98) или у смислу нерадог сећања говорника на свој неадекватан поступак према некоме (пример 99), на основу чега лексема *нешто*, као метатекстуална партикула конективног типа, има улогу семантичко-прагматске кохезије садржаја исказа/дискурса, в.: (Ристић 2009: 39–48), као у примерима:

(98) Баш си ми свакад љута ... нису ти *нешто* све козе код куће.

(99) Још сам *нешта* викала да се не нада никаквој милости, да је подлац и одвратан.

4.4. Став још мање уверености, претпоставке реализује се у значењу **нешто б. г.** *кад за нешто постоји могућност, вероватноћа: можда, случајно*, као у примерима:

(100) Довикну [ми] да ће, може бити, и она доћи овамо. Ниси је *нешто* видео?

(101) Многи су због тога сумњали да она није *нешто* тукла по који пут покојника.

4.5. Партикулску функцију и значења лексеме *нешто* требало би представити у посебном речничком чланку, са истим граматичким маркером који је наведен у Речнику САНУ, јер су се њена значења у специфичној синтаксичкој функцији и позицијама, које су својствене партикулама, у процесу синтаксичке деривације лексикализовала, што јој даје статус заменичког конверзива.

ЛИТЕРАТУРА

- Апресјан, Валентина Ју. 2003. Немного 3, слегда ... // *Новый объяснительный словарь синонимов русского языка*. Третий выпуск. Отв. ред. Ю. Д. Апресян. Москва: РАН. Институт русского языка им. В. В. Виноградова. Языки славянской культуры: 212–218.
- Клајн, Иван. 2002. *Творба речи у савременом српском језику*. Део 1: *Слагање и префиксација*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства – Институт за српски језик САНУ; Нови Сад: Матица српска.
- Осенова, Петја. 2000. Неопределителните местоименни думи и тяното предствление в българските речници // *Лексикографски и лексиколошки четения*. Ур. Л. Крумова-Цветкова, Х. Пантелеева. София: Българско лексикографско дружество – Институт за български език БАН: 297–303.
- Пипер, Предраг. 1988. *Заменички прилози у српскохрватском, руском и пољском језику (семантичка студија)*. Библиотека Јужнословенског филолога, Нова серија, књ. 8. Ур. М. Ивић. Београд: Институт за српски језик.
- Пипер, Предраг, Иван Клајн. 2014. *Нормативна граматика српског језика*. Друго, измењено и допуњено издање. Нови Сад: Матица српска.
- Речник САНУ 1996. *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*. Књига XV. Београд: САНУ.
- Ристић, Стана. 2009. *Модификација значења и лексички модификатори у српском језику*. Монографије 10. Ур. А. Лома. Београд: Институт за српски језик САНУ.
- РМС 1976. *Речник српскохрватског књижевног језика*. Књига шеста. Нови Сад: Матица српска.
- Станојевић, Веран, Тијана Ашић. 2006. Изрази *било ко/шта/који*, негација и аспект // *Когнитивнолингвистичка проучавања српског језика*. Српски језик у светлу савремених теорија. Књига 1. Ур. П. Пипер. Београд: САНУ, Одељење језика и књижевности: 301–319
- Шведова, Наталја Ју. 1998. *Местоимение и смысл*. Москва: РАН, Институт русского языка им. В. В. Виноградова.
- Piper, Predrag. 1983. *Zamenički prilozii (gramatički status i semantički tipovi)*. Novi Sad: Institut za strane jezike i književnosti Filozofskog fakulteta Univerziteta u Novom Sadu (Radovi – Jezičke studije, 5).

Stana Ristić

PRONOUNS *NEKO* 'SOMEONE' AND *NEŠTO* 'SOMETHING'

(lexical semantic and grammatical features)

Summary

Using the lexicographical material from the *Dictionary of Serbo-Croat Literary and Vernacular Language of the Serbian Academy of Sciences and Arts* this paper presents the lexical semantic and grammatical features of indefinite nominal pronouns *neko* 'someone' and *nešto* 'something', identifies the role of the prefix *ne-* 'some-' in the realization of their meanings and functions and outlines the phenomenon of lexical negation in the domain of pronominal words. It is established that the prefix *ne-* in the pronoun *neko* significantly reduces the semantic potential and grammatical functions compared to the pronoun *ko* in its base, while in the pronoun *nešto* it greatly affects the change in semantic potential and grammatical functions in relation to the pronoun *što* in its base. It is shown that in the case of the pronoun *nešto* the prefix *ne-* in the domain of lexical negation brings changes in pronominal meanings and functions and in the realization of non-pronominal meanings: adverbial and particle-related, and causes the deprivation of the pronoun *što* of its conjunctive function. It is proposed that the status of lexemes in non-pronominal functions, adverbial and particle-related, of the pronoun *nešto* be defined as the status of conversives, and in accordance with that, that the adverb *nešto* and particle *nešto* be lexicographically presented in separate dictionary entries with appropriate grammatical markers.